

УДК 332.12

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СОЦІО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Панчук О. В.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Коваль Л. А.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті розглянуті теоретичні підходи до розкриття сутності поняття «податковий потенціал регіону». Проаналізовано фактори, які впливають на управління податковим потенціалом в сучасних умовах. Запропоновано авторське визначення категорії «податковий потенціал регіону». Сформульовані основні напрями подальших наукових досліджень стратегії управління податкоспроможністю та напрямів ефективного використання податкового потенціалу території.

Ключові слова. податковий потенціал регіону, податкове навантаження, податкоспроможність регіону, політики соціально-економічного розвитку регіонів.

Abstract. The article examines theoretical approaches to revealing the essence of the concept of «tax potential of the region». The structure and methods of assessing the tax potential of the region are studied and analyzed. The dependence of the indicators of the volume of tax revenues of the region for a certain period on the total taxable resources, the gross regional product and the average income of the population was established.

Keywords. *Tax potential of the region, tax burden, tax capacity of the region, policies of socio-economic development of regions.*

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що в умовах економічної нестабільності воєнного стану особливого значення набуває ефективна податкова політика, яка повинна забезпечувати динаміку процесу економічного виживання та зростання ролі регіонів, підтримувати економічну безпеку держави. Невідповідність податкового навантаження рівню та завданням щодо економічного розвитку регіонів, обсягам їх податкового потенціалу загострюють протиріччя його формування. Також, поглиблення суперечностей між підвищенням транзакційних витрат оподаткування та зниженням обсягів податкового потенціалу регіонів через тінізацію доходів потребують удосконалення та розширення податкових інструментів управління.

Стратегія управління податкоспроможністю та напрями ефективного використання податкового потенціалу території є предметом вивчення та аналізу багатьох науковців таких, як Коломієць А. Л., Калустян Я. В., Цимбалюк І. О., Редько І. М., Сітшаєва Л. З., Супруненко С. А., Тарангул Л. Л., Борщ А. Г. Каламбет С. В., Гавриленко Н. В., Паска І. М., Демиденко С. Л., Меламед М. Я. та ін.

Однак, існуючі дослідження ґрунтуються на характерних класичних підходах до оцінювання та розкриття цих проблемних питань. В сучасних умовах, зумовлених впливом воєнного стану в країні, при розробці програм соціально-економічного розвитку регіонів виникають нові питання з формування податкоспроможності та оцінки податкового потенціалу різних регіонів.

Також, дискусійність даних питань та відсутність єдиного науково-методичного підходу до визначення сутності та кількісної оцінки податкоспроможності і податкового потенціалу регіону потребує ґрунтовних досліджень.

Подальше дослідження теоретичних і методологічних проблем впливу податкової політики на регіональний розвиток в умовах воєнного стану, пошук нових стимуляторів нарощування податкового потенціалу територій є важливим та перспективним завданням.

Мета статті полягає в узагальненні точок зору на визначення поняття «податковий потенціал регіону» у розвитку теорії та обґрунтуванні методології оцінки факторів його нарощування, розробці рекомендацій щодо практичної реалізації механізму його комплексного оцінювання, окресленні на цій основі пропозицій щодо створення концепції фінансового вирівнювання територій як стратегічного податкового управління.

Податки є інституціалізованим регулятором соціально-економічного розвитку, а ефективність функціонування податкової системи – прямим

індикатором рівня розвитку суспільства. Глобалізаційні процеси можуть спричиняти як позитивний, так і негативний вплив на податкову сферу[7].

Різний зміст поняття «податковий потенціал» обумовлений різними цілями, завданнями дослідження та розумінням суті економічних процесів. Тракткування поняття «податковий потенціал» знаходиться у прямій залежності від самої методики оцінки потенціалу

Дефініція «податковий потенціал регіону» не має трактування в чинних законодавчих та нормативних актах з питань оподаткування, фінансової і регіональної політики. Тому, необхідно на основі існуючих теоретичних підходів узагальнити сутність цієї економічної категорії та конкретизувати його складові.

Досліджуючи трактування поняття «податковий потенціал регіону» різними авторами, виявлено наступні наукові підходи щодо його визначення: системний характер стягнення податків; відтворювальний характер податкових надходжень у бюджетну систему; акумулювання та мобілізація ресурсів.[6].

У вітчизняній літературі головний внесок у розвиток теорії податкового потенціалу було зроблено С. В. Каламбет, яка визначає податковий потенціал – «як реальний національний дохід, зменшений на суму витрат для відтворення життєво необхідних потреб громадян і капіталу, спрямованого на інвестиційні потреби» [9].

Тарангул Л. Л. зазначає, що «на сучасному етапі забезпечення економічного зростання України та для підвищення ролі регіонів у цьому процесі важливою є оцінка та перспективи використання інтегрального потенціалу території», який поєднує всі ресурси регіону, що використовуються для потреб регіонального розвитку (природні, трудові, виробничі, фінансові, наукові, інтелектуальні та інформаційні), і саму територію як поле взаємодії суспільно-природних компонентів [11].

На думку Тарангул Л. Л., у широкому розумінні податковий потенціал регіону – це обсяг реальних і потенційних податкових ресурсів регіону, які можуть бути об'єктом оподаткування при розширенні його податкової бази. У більш вузькому розумінні податковий потенціал регіону – це фактичний обсяг податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які акумулюються регіоном при використанні своїх ресурсів за умов чинного податкового законодавства [12, с. 11].

Горський Н. В. розглядає податковий потенціал, який складається з потенціалів окремих податків (наприклад, податковий потенціал регіону включає податки Державного та місцевих бюджетів)[6].

На думку Меламед М. Я. «податковий потенціал – сума податків, яку можна зібрати, не позбавляючи господарюючих суб'єктів стимулів для подальшого розвитку» [5].

Трактування Примостки Л. А, характеризує податковий потенціал як «максимальну величину податків та обов'язкових платежів, які можуть бути зібрані на території даної країни або її регіону, від сфери економічної діяльності або з конкретного підприємства за конкретний період часу при оптимальному використанні всіх наявних ресурсів (фінансових, економічних, трудових, природних та ін)»[9].

Усков І. В. розглядає податковий потенціал як «максимальний обсяг фінансових ресурсів, який акумулюється місцевими органами влади за певний період часу з місцевих джерел». При цьому рівень податкового потенціалу безпосередньо залежить від показника податкових зусиль місцевих органів влади. Податкові зусилля – показник, що характеризує ефективність і результативність органів місцевої влади з мобілізації податкових і неподаткових надходжень [9].

У зарубіжній економічній літературі податковий потенціал розрізняються як за рівнем дослідження, джерелами формування (фіскальний, ресурсний, структурний, системний), так і основними методологічними підходами до визначення. Науковці пропонують досить детально розкриті теоретико-методологічні аспекти визначення «податкового потенціалу» й проблеми його оптимізації для різних об'єктів дослідження – рівнів економічної системи, її окремих галузей, підприємств тощо.

Таким чином, на основі попереднього теоретичного аналізу проблеми, можна сформулювати авторське визначення дефініції «податковий потенціал регіону» – як максимальний обсяг податкових ресурсів, що акумулюються в певному регіоні з різних джерел в межах чинного законодавства, мають територіальну та часову визначеність, ефективно використовуються для збільшення доходів бюджету, будуть спрямовані на соціально-економічні розвиток регіону.

На формування податкового потенціалу території впливає ряд факторів об'єктивного характеру, які змінюють і структуру ресурсів, і величину ефективної ставки оподаткування. Серед основних факторів можна виділити: географічні та природно-ресурсні фактори, соціально-демографічні фактори, політичні фактори.

До макроекономічних факторів, які впливають на рівень податкового потенціалу через коливання податкової бази та приплив податкових доходів до бюджетної системи, відносять показник валового внутрішнього продукту, рівень інфляції, показник дебіторської заборгованості підприємств перед бюджетом постачальниками, банками, працівниками самого підприємства та інвестиційний клімат. На нашу думку, одним з важливих факторів можна вважати і рівень безробіття в регіоні, який впливає на появу та формування трудодепресивних територій, особливо в умовах воєнного стану.

Оскільки податковий потенціал території формується під впливом розширення бази оподаткування, тому удосконалення системи податкового адміністрування повинно стати основою стратегії управління податкоспроможністю та напрямом ефективного використання податкового потенціалу регіону.

Висновки та пропозиції. Проведені дослідження показали, що для формування ефективної політики соціально-економічного розвитку регіонів важливе значення має моніторинг та системне оцінювання податкового потенціалу регіону, а за його результатами – формування заходів, спрямованих на розширення та покращення структури податкової бази регіону, що визначають його величину. На основі проведеного дослідження визначені фактори, що здійснюють вплив на формування та зростання податкового потенціалу регіону, а також окреслені основні шляхи збільшення податкової бази регіону для підвищення його реальних і потенційних податкових ресурсів, стимулювання ефективності господарювання для розширенню податкової бази регіону; розвиток та зміцнення малого бізнесу; оптимізація діючого податкового законодавств; формування податкової культури; соціальна відповідальність фіскальних органів як сервісної служби. Економічне та соціальне зростання сприятиме розширенню податкової бази регіону та підвищення його податкового потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриленко Н. В. Актуалізація податкового потенціалу великих платників податків// Економіка та суспільство,- Випуск № 30 / 2021.
2. Іванов Ю. Б. Регулятивний потенціал податкової системи України. Монографія / За заг. ред. докт. екон. наук, професора Ю. Б. Іванова. – Харків: ХНЕУ, 2009. – 400 с. (Укр. Мов).
3. Калустян Я. В. Теоретичні підходи до визначення податкового потенціалу регіону. Економіка будівництва і міського господарства. 2011, Т. 7. № 3. С. 183–190.
4. Коломієць Т. В. Податкова спроможність як показник рівня фінансової автономії територіальної громади// URL:file:///C:/Users/Admin/Downloads/sepspu_2015_4_5%20(1).pdf (дата доступу: 01.05.2024).
5. Меламед М.Я. Валовий внутрішній продукт України та його податковий потенціал / М. Меламед // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 5. – С. 26.
6. Міщенко Д. А., Перетяцько А. В. , Податковий потенціал як основна складова бюджетних можливостей регіону //http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5924// (дата доступу: 01.05.2024).
7. Олексій М.Ф., Варцаба В.І. Формування податкового потенціалу: теоретичний та практичний аспект. URL: http://visnyk-econcult.uzhnu.edu.ua/article/view/279257/273810 (дата доступу: 06.05.2024).
8. Паска І. М, Горська Е, Драган О. О., Понедільчук Т. В. Регіональні асиметрії податкоспроможності об'єднаних територіальних громад С. 239-247// URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/5284/1/regionalni_asymetriyi.pdf (дата доступу: 06.05.2024).
9. Сітшаєва Л. З. Економічна сутність категорії «податковий потенціал». Культура народів Причорномор'я. 2012. № 244. С. 184–188.
- 10.

Супруненко С. А. Податковий потенціал в стратегічному податковому плануванні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. Вип. 13. С. 225–229. **11.** Тарангул Л. Л. Горленко І. О., Скоромцова Т. О. Методологічні засади податкового планування у розрізі регіонів. Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2009. № 3 (46). С. 85–91. **12.** Тарангул Л. Л. Податкова політика та економічний розвиток регіонів: теорія, методологія, практика: автореф. дис. д-ра екон. наук. НАН України. Ін-т екон. прогнозів. Київ, 2003. 32 с. **13.** Цимбалюк І. О., Лущик В. Д. Податкове навантаження як визначальний чинник розвитку бізнесу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Лютий. (Вип. 9). С. 5–10. URL: <http://global-national.in.ua/issue-9-2016/17-vipusk-9-lyutij-2016/1795-tsimbalyuk-i-o-lushchik-v-d-podatkove-navantazheniya-yak-viznachalniy-chinnik-rozvitku-biznesu>. (дата доступу: 06.05.2024). **14.** Цимбалюк І. О., Редько І. М. Формування та оцінка податкового потенціалу регіонів України. Економічний вісник університету: збірник наукових праць учених та аспірантів. Переяслав-Хмельницький : Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2013. Вип. 20/2. С. 216–221.

УДК 355.018:355.48(477)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Пелех А. О.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Гончаров Ю. В.,
професор, доктор економічних наук

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. Метою роботи є теоретичне обґрунтування соціально-економічних та гуманітарних наслідків російської агресії для українського народу. Завданням роботи є розглянути характеристики впливу російсько-української війни на економіку України і дослідити соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії проти України. У результаті проведено аналіз соціально-економічних наслідків російської війни проти України і здійснено аналіз гуманітарних наслідків російської агресії.